

Asia: VN/34275/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriölle

Asianajotoimisto Advoline Oy:n lausunto asiassa VN/34275/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen 6 §:n muuttamisesta Dnro VN/34275/2024

Yleisissä tuomioistuimissa asiakkaitaan saavat avustaa asianajajat, julkiset oikeusavustajat ja luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat. Jos asiakkaalla ei ole riittävää maksukykyä ja varallisuutta, hän voi saada oikeusaputoimistolta oikeusapupäätöksen eli maksuttoman tai tuetun oikeudenkäynnin.

Joidenkin pakkokeinojen käsittelyssä ja sellaisissa rikosasioissa, missä ei ole mahdollisuutta neljää kuukautta lievempään vankeusrangaistukseen, tuomioistuin voi hakemuksesta määrätä vastaajalle puolustajan. Tämän vuoksi lainkäyttö rikosasioissa olennaisesti nojaa julkiseen oikeusapuun, kun avustajat hakevat ylempien oikeusasteiden tulkintoja hankaliin kysymyksiin.

Koska oikeusapupalkkion taso on jäänyt jälkeen sekä muusta asianajajien palkkionmuodostuksesta että yleisestä kustannustasosta, valinnanmahdollisuudet ovat olennaisesti kaventuneet. Monet kokeneet avustajat säännönmukaisesti kieltäytyvät hoitamasta asioita oikeusapupalkkiolla, vaikka sen pitäisi olla järjestelmän tavoite.

Oikeusapupalkkion taso on ollut jäljessä jo 30 vuotta. Tilanne on entisestään huonontunut viimeisten kymmenen vuoden aikana, kun viimeksi sitä korotettiin kymppillä 110 euroon tunnilta (alv. 0%). Kun asiakas maksaa itse, niin ainakin pk-seudulla hyväksytään oikeudenkäyntikuluiksi 250 euron tuntiveloitus asianajajilta ja varatuomareilta. Jo vuonna 2012 asianajotoimistojen mediaaniveloitus oli 200 euroa tunnilta ja pk-seudulla 220.

Oikeusapulaki (257/2002) on tullut voimaan 1.6.2002 ja sillä on kumottu maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettu laki (87/1973) myöhempine muutoksineen. Ensimmäinen rahana määrätty palkkio otettiin käyttöön 1993. Silloin hallituksen esityksessä tarpeella vähentää valtion menoja. Esityksen mukaan oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten nousu oli tarpeen pitää yleisen kustannuskehityksen puitteissa (HE 185/1992 vp s. 1–2 ja 4). Mainitun oikeusministeriön määräyksen 90/33/93 OM mukaan normaali tuntipalkkio oli 400 markkaa liukuman ollessa 320–480 markkaa (54-81 euroa). Tuntipalkkiota on tämän jälkeen tarkistettu kuusi kertaa, viimeksi vuonna 2014, jolloin tuntipalkkio korotettiin valtioneuvoston asetuksella palkkioasetuksen muuttamisesta (820/2013) 110 euroksi.

Elinkustannusindeksin pisteluku vuonna 1993 oli keskimäärin 1361. Vuonna 2014 se oli 1910 ja vuonna 2023 keskimäärin 2296. Elinkustannuskorjatut hinnat olisi pitänyt olla 76 - 114 euroa (2014) ja 91 – 137 euroa (2023). Jos pohjaksi otetaan vuoden 2014 taso eli 110 euroa, niin vuonna 2023 se olisi pitänyt olla jo 132 euroa. Jotta tämän eduskuntavaalikauden lopussa oltaisiin edes samalla tasolla kuin 2014, niin oikea hinta pitäisi olla 140 euroa tunnilta. Vuonna 1993 ansiotasoindeksin pisteluku oli 1522. Vuoden 2024 kolmannella vuosineljänneksellä se on 3761 (eli 133 – 200 euroa). Vuonna 2014 käräjä- ja hovioikeustuomareille palkkaluokissa T 11 ja T 14 palkkoja, jotka ovat sitemmin nousseet täysillä kokemuslisillä 8,8 ja 6,7 %. Mikäli vuoden 1993 oikeusapupalkkio olisi noussut samaa tahtia kuin palkat, olisi palkkio vuonna 2020 ollut noin 146 euroa tunnilta.

Oikeudenhoidon ja poliisin määrärahojen tarkka budjetointi on hankalaa, koska tehtävien ohjaaminen on kuin huutamista putouksen alla eli niitä tulee, jos on tullakseen ja juttujen määrä vaihtelee. Valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2025 on arvioitu käräjäoikeuksissa ratkaistavien asioiden määräksi 600.000, joista rikosasioita on 60.000 ja 8.900 laajoja riita-asioita. Muut ovat summaarisia ja hakemusasioita. Yleisten tuomioistuinten määrärahan käytöksi on arvioitu 230 miljoonaa euroa. Jutturuuhkien purkaminen tuomioistuimissa lisää avustajien kiireitä ja vaikeuttaa sellaisten asiakkaiden tilannetta, jotka hankkivat avustajan vasta haastemiehen käynnin jälkeen.

Kymmenen euron korotus ei ole riittävä, eikä edes korkeimman oikeuden tuoreen vuosikirjaratkaisun mukainen. Joka tapauksessa tähän asiaan pitäisi nimittää riippumaton palkkiotoimikunta, joka päättäisi korotustarpeesta säännöllisesti. Kun hinta- ja kustannustaso ja oikeuslaitoksen palkat nousevat seuraavaan kymmeneen euroon, niin korotus tulisi automaattisesti seuraavan vuoden alusta voimaan. Lisäksi valtio ei maksa viivästyskorkoja ollenkaan, vaikka palkkiopäätöksen antaminen viivästyisi laskutusperusteen valmistumisesta yli puoli vuotta.

Palkkiossa on kyse kokonaiskorvauksesta, mitä asianajotoimistolle maksetaan oikeusavun tuottamisesta. Tällä palkkiolla katetaan asianajajan ansioiden lisäksi hänen eläketurvansa, pakollinen jatkokoulutus, työssä tarvittavat laitteet ja kirjallisuus, toimiston vuokra, kalustus ja siivous, sihteerin palkka ja eläketurva, kirjanpito, tilintarkastus (pakollinen pienimmissäkin yhtiöissä), vakuutukset, pysäköintimaksut ja työmatkat.

Koska asianajajat kompensoivat tulotasoaan laskuttamalla muilta asiakkailta enemmän, niin oikeusavun jälkeensä jääneisyys nostaa yleisesti oikeudenkäyntikuluja. Asiakkaalla tulee olla jatkossakin tosiasiallinen oikeus riippumattomaan oikeudenkäyntiin sekä itsenäiseen ja asiantuntevaan itse valitsemaansa oikeudenkäyntiavustajaan kaikissa tapauksissa. Myös kansainväliset sopimukset velvoittavat järjestämään puolustajan, vaikka epäilyllä ei olisi varaa sitä itse kustantaa. Jatkossakin tarvitaan rikosasioihin hyvin perehtyneitä avustajia. Norjassa avustajat menivät lakkoon, minkä jälkeen siellä nimitettiin palkkiotoimikunta tähän asiaan.

Valtion budjetin mukaan vuonna 2025 tehdään arviolta 23.400 oikeusapupäätöstä yksityisille asiamiehille. Oikeusavun perusteella maksettaisiin yhteensä 80,14 miljoonaa euroa, mikä on 3,5 miljoonaa vähemmän kuin vuoden 2023 toteutuma. Jokainen 10 euron korotus hintoihin (alv. 0%) maksaa toisin sanoen valtiolle 7,3 miljoonaa euroa lisää. Jos palkkio nostetaan 130 euroon, niin tämän pääluokan menoarvio nousee 95 miljoonaan. Oikeusministeriö on selvästi antanut ymmärtää, ettei sen hallinnonalan määrärahat riitä lisäkuluihin.

Korkein oikeus totesi 19.11.2024 antamassaan vuosikirjaratkaisussa KKO:2024:71 (vahvennettu jaosto, äänestys 8-3), että oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen 6 §:n säännöksen 110 euron tuntipalkkiosta perustuslain 107 §:n nojalla soveltamatta, koska puolusta-jalle asetuksen säännöksen perusteella maksettava palkkio ei olisi ollut oikeusapulain 17 §:ssä edellytetyllä tavalla kohtuullinen.

Korkeimmassa oikeudessa oli asianajaja A:n valituksen johdosta kysymys siitä, onko oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen (palkkioasetus) 6 §:n säännöksen mukainen 110 euron tuntipalkkio kohtuullinen ja onko säännös ristiriidassa oikeusapulain 17 §:n kohtuullista palkkiota koskevan säännöksen kanssa siten, että sitä ei tässä asiassa saa soveltaa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä, ja jos hän ei pysty itse maksamaan saamastaan oikeusavusta, hänen on saatava se korvauksetta oikeudenmukaisuuden niin vaatiessa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on katsottu, että maksuton oikeusapu - oikeudenmukaisuuden niin vaatiessa - on tarpeen ainakin silloin, kun kysymyksessä on vakava, vapausrangaistuksen uhan perustava rikos tai asiassa on vaikeita oikeus- tai tosiasiakysymyksiä (esimerkiksi Benham v. Yhdistynyt kuningaskunta, suuri jaosto 10.6.1996, kohdat 60–64). Kysymys on siten prosessuaalisesta perusoikeudesta, joka osaltaan takaa sen, että kansalaisille turvataan tosiasiallinen ja yhdenvertainen mahdollisuus

tiedollisen eriarvoisuuden estämättä ja taloudellisesta asemastaan riippumatta päästä oikeuksiinsa (HE 82/2001 vp s. 5). Rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun puolustajan määräämistä koskevien perustelujen mukaan rikosoikeudenkäynnissä on eräänä keskeisenä periaatteena, että rikoksesta epäillyllä tai rikosasian vastaajalla on varallisuudesta riippumatta oltava mahdollisuus saada oikeudenkäyntiavustaja eli puolustaja. Oikeus puolustajan käyttämiseen on tärkeä, jotta vastaaja voi olla tasavertaisessa asemassa vastapuolen eli syyttäjän kanssa (HE 132/1997 vp s. 31).

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2018:69 arvioinut alaikäiselle asianomistajalle pahoinpitelyä koskevassa asiassa määrätylle edunvalvojalle valtion varoista maksettavan tuntipalkkion kohtuullisuutta. Korkein oikeus katsoi, että kysymys oli laadultaan varsin yksinkertaisesta ja selväpiirteisestä asiasta ja että määrätyn edunvalvojan vaatiman palkkion tuntiveloitus 220 euroa oli ollut asian laatu ja laajuus sekä asianajajien tuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa yleensä käyttämä laskutus huomioon ottaen kohtuullinen. Korkein oikeus toteaa, että kyseisen suuruusluokan tuntiveloitus on tavanomainen muissa kuin julkisin varoin kustannettavissa avustajantehtävissä, jotka vastaavat vaikeudeltaan ja vastuullisuudeltaan tyypillistä oikeusapulain nojalla kustannettavaa avustajantehtävää. Näin merkittävä ero oikeusapulain nojalla maksettavan 110 euron ja sen soveltamisalan ulkopuolella maksettavien tuntipalkkioiden välillä jo itsessään viittaa vahvasti siihen, ettei palkkioasetuksen mukaista palkkiota voida pitää kohtuullisena.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2024:37 arvioinut rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (EU-luovuttamislaki) nojalla määrätylle puolustajalle maksettavan palkkion kohtuullisuutta. Korkein oikeus katsoi, että 150 euron tuntipalkkiota voitiin pitää asian tavanomaisesta luovuttamisasiasta poikkeavaan laatuun ja laajuuteen nähden kohtuullisena.

Edellä ja asiasta muualla esitetyn perusteella katsomme, että muutoin palkkioperusteiden pysyessä entisellään, kohtuullinen korvaus on vähintään 150 euroa tunnilta (alv. 0%).

Helsingissä 9.1.2025

Asianajotoimisto Advoline Oy

Laati: AA Kari Kuusisto

Kuusisto Kari
Asianajotoimisto Advoline Oy - AA Kari Kuusisto